कर्तव्यमेव · अन्यथा ऋत्विजः कर्मकर्तृत्वात्प्रमादेन सर्वं कर्म साधनतया यथाश्रुतं न कुर्वन्ति वैगुण्येऽपि तेषां स्वार्थविनाशाभावात् · तदुक्तं भट्टाचार्यैः यथैवाध्वर्युणा पदार्थाः कर्तव्यास्तथैव यजमानेनाप्रमादार्थं प्रत्यवेक्षितव्या इति । किमेतावदेव स्वामी करोति · नेत्याह ·

पुरुषयोगिमन्त्रसंस्कारयोस्त्यागे सामर्थ्यात् ॥२१॥ पुरुषयोगी यो मन्त्रः तनूपा अग्नेऽसि तन्वं मे पाहीत्यादिकः (३. १७.) प्रत्यगाशीर्युक्तः संस्कारश्च पावनमुण्डनाधःशयनपयोव्रतादिरूपः [1] तयोः पुरुषयोगिमन्त्रसंस्कारयोः त्यागे लक्षणया त्यागकर्तरि यजमानेऽधिकारः । इहाकरणभूताः प्रत्यगाशिषो मन्त्रा उदाहरणम् ते च समाख्यया अध्वर्योः प्राप्नुवन्ति · तत्रोच्यते · कर्मफलमत्राशास्यम् [2] नऽर्त्विक्फलम् अक्रत्वर्थत्वप्रसङ्गात् · यजमानाच्च फलं दक्षिणालाभात्मकं प्रार्थनीयम् नाग्नेः · कर्मफलं च यजमानगामि तच्चात्र प्रत्यक् आत्मविषयत्वेन प्रार्थ्यतऽइति लिङ्गात्समाख्यां बाधित्वा यजमान एव प्रयुञ्जीत यतः स एवाशीःप्रार्थनं कर्तुं समर्थो नान्यः । संस्काराश्च केवलं प्रधानार्था भोक्तृत्वांशपातिनश्च न त्वङ्गप्रधानार्थाः कर्तृत्वांशपातिनो वा · ते तु तादृशं संस्कारं [3] यजमाने कुर्वन्ति येन याजमानेन [4] प्रधानं स्वं फलं जनयितुं समर्थं भवति · तेन क्षेत्रसंस्काराणां यथा वीजावपनार्थत्वम् [5] एवं प्रधानार्थत्वं संस्काराणाम् नाङ्गार्थत्वम् · प्रधानफलं हि यजमानो भुङ्क्ते नाङ्गफलम् तस्य क्रत्वर्थत्वात् · अतो भोक्तृत्वांशस्थाः सन्तो यस्यैव फलं भुङ्क्ते तस्यैवोपकारका इति प्रधानार्थता · प्रयोजनम् अग्नीषोमीयविकारे [6] च नाभ्यञ्जनादियजमानसंस्काराणामप्रवृत्तिः । ब्रह्मचर्यव्रत्याशनरूपस्य [7] तपसोऽपि दुःखात्मकत्वात् दुःफलं कार्यविरोधिनमधर्मं क्षपयितुं [8] योग्यतास्तीति क्रतुप्रतिबन्धकपापक्षयणेनैवास्य क्रत्वर्थो लिङ्गप्रकरणाभ्यामवगम्यते [9] यजमानाय [10] च फलेनोत्पत्तव्यम् अतोऽपि फलसंस्कारत्वाद्याजमानत्वम् ।

वचनादन्यत् ॥२२॥ वचनाच्चान्यदुक्तव्यतिरिक्तमपि यजमानस्य भवति

---

१) ?? पावमानशुंडनाधः° २. २) ?°लमंत्रा° २. ३) तादृशंस्कारं २. ४) ?? यजमानेन २. ५) व्रीजावनार्थत्वं २. ६) ? प्रधानार्थता ॥ प्रयोजंगमग्निषोमीयतिकारे २. ७) ब्रह्माशन° २. ८) क्षयितुं २. ९) ? क्रत्वर्थलिंगंप्रक° २. १०) ? यजमान्ये·